

istoričara "kasno prispelim prorokom koji je sa žarom svojstvenim renegatima branio teorije o totalitarizmu" (Wippermann 1999).

### 3. 2. Francuska revolucija i egalitarna despotija.

F. Fire (1927-1997) je jedan od vodećih francuskih revizionističkih istoričara. Bio je predsednik Visoke škole za društvene nauke u Parizu (1977-1985) i član Komunističke partije Francuske do 1956. U Francuskoj je važio pre svega kao istoričar koji je snažno uzdrmao klasičnu marksističku historiografiju Francuske revolucije. Poslednja Fireova obimna knjiga "Prošlost jedne iluzije" verovatno je najuticajnija evropska sintetička kritika socijalizma s kraja 20. veka. Pojavila se u Francuskoj 1994. i ubrzo prevedena na nekoliko jezika (Fire 1996). Svojevrsan nastavak ove knjige je još poznatiji zbornik "Crna knjiga socijalizma" (Courtois u. a., 1999) za koji je Fire trebao da piše predgovor, ali je u međuvremenu umro. Bez poznavanja Fireovog tumačenja Francuske revolucije teško je razumeti njegovu kritiku komunizma. Svako relativno zasebno istorijsko razdoblje imalo je vlastitu viziju uzroka i funkcije krupnih istorijskih zbivanja i procesa, a istorijska svest se menjala i sazrevala ne uvek u odmerenoj sintezi različitih perspektiva. Ni Francuska revolucija nije izbegla isključivosti tumačenja. U našem stoleću misao o Francuskoj revoluciji kolebala se između euforičnog slavljenja i preuznošenja kod leve od 1917. do 1968. s jedne, i ne manje strasnog njenog pobijanja kod konzervativnih liberala, ekstremne desnice i fašizma s druge strane. Između ovih polova stajalo je takođe kolebljivo liberalno razdvajanje građansko-racionalističke i egalitarno-totalitarne faze Francuske revolucije. U idejnopolitičkom pogledu misao Fransa Firea izražava krajem 20. veka pojačanu liberalnu kritiku Francuske revolucije sa upadljivim konzervativnim sastojcima. Premda je pomenuto opredeljenje uticalo na teorijsko-metodološki pristup i izbor istraživačkih prioriteta vidne su i zanimljive, sintetičke i eruditske ocene pisca koje su katkad nadržale njegove čvrste idejnopolitičke pristrasnosti. Ovde bi trebalo sažeto pokazati obe strane Fireove misli i oceniti domašaj njegove kritike komunizma preko kritike Francuske revolucije.

Osnovna namera Firea je pokušaj osporavanja dotadašnjih, pretežno marksističkih socijalnoistorijskih tumačenja Francuske revolucije. U tom naporu najviše se oslanjao na francuskog istoričara A. de Tokvila (Toquille) i Engleza A. Cobbena (Cobban). Po vlastitom priznanju Tokvil ga je najviše podstakao da piše o iluziji revolucije o samoj sebi (Fire 1990, 24), "Marks je ostao unutar sistema egalitarnih uverenja ...i njegov ekonomski mehanizam ne objašnjava gotovo ništa od velikih zbivanja u 19. i 20. veku", dok "Tokvil, koji analizira jednakost kao skup strasti ima dvostruku prednost nad Marksom" (Fire 1990, 277-278). Marksističko tumačenje da je Francuska revolucija bila buržoaska i nošena klasnim sukobom (Jaures, G. Lefebvre, Soboul) su ranije osporavali konzervativni, a danas i revizionistički istoričari. Fire, doajen među revizionistima, tvrdi da klasna borba nije imala veliku ulogu, niti da je ta revolucija mnogo povezana sa razvojem kapitalizma, jer nije bila nagli rez nego dugi proces (od Luja 14. sve do Bonaparte). Čitav 18. vek je period aristokratske reakcije protiv apsolutizma (Fire 1990, 116), Fire naročito ističe neprijateljstvo plemstva prema monarhiji (Fire 1990, 124) i tvrdi da je pojam buržoaska revolucija neodrživ jer je jedno "metafizičko čudovište" (Fire 1990, 128-133). Relativizacija epohalnog preokreta vidljiva je u oceni da je u Francuskoj revoluciji u stvari postojalo više revolucija, kao što su aristokratska reakcija, seljačka i buržoaska revolucija (Fire 1990, 133). Zaokret od socijalnoistorijskog ka tokvilovskom tumačenju revolucije ovde je zanimljiv kao uvod u potonju Fireovu reviziju